

УДК 338.43:631.1:338.33

DOI: 10.25140/2411-5215-2018-1(13)-40-46

Анатолій Лівінський

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РЕНОВАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТВАРИННИЦТВА ТА ЇЇ ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Анатолій Ливинский

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ СТРАТЕГИИ РЕНОВАЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ЖИВОТНОВОДСТВА И ЕЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

Anatoliy Livinsky

CONCEPTUAL APPROACHES TO THE FORMATION OF THE STRATEGY OF RENOVATION OF ACTIVITIES OF ANIMAL ENTERPRISES AND ITS INSTITUTIONAL SUPPLY

Стаття присвячена оцінці сучасного стану функціонування підприємств тваринництва в Україні та обґрунтуванню напрямів щодо формування стратегії реновації суб'єктів аграрного виробництва. Ідентифіковано, що нестабільність соціально-економічної ситуації в Україні, низький рівень концентрації капіталу в аграрній сфері, диспаритет цін між сільськогосподарською продукцією і продукцією промисловості та його наслідки зумовили хронічні проблеми у сфері тваринництва. Обґрунтовано, що формування матеріально-технічної бази суб'єктів аграрного виробництва відповідно до сучасних світових стандартів, підвищення рівня фондозабезпеченості галузі, розширене відтворення основного капіталу потребують значних інвестицій, які можна забезпечити шляхом комплексу інституціональних заходів у процесі формування стратегії реновації. Запропонована інтегрована система інституціонального забезпечення реновації у контексті стратегічного розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва.

Ключові слова: тваринництво; аграрне виробництво; реноваційний розвиток; сільськогосподарська продукція; інтенсифікація; стратегія; інституційне забезпечення.

Рис.: 1. Табл.: 2. Бібл.: 9.

Статья посвящена оценке современного состояния функционирования предприятий животноводства в Украине и обоснованию направлений по формированию стратегии реновации субъектов аграрного производства. Идентифицировано, что нестабильность социально-экономической ситуации в Украине, низкий уровень концентрации капитала в аграрной сфере, диспаритет цен между сельскохозяйственной продукцией и продукцией промышленности и его последствия обусловили хронические проблемы в сфере животноводства. Обосновано, что формирование материально-технической базы субъектов аграрного производства в соответствии с современными мировыми стандартами, повышением уровня фондообеспеченности отрасли, расширенное воспроизводство основного капитала требуют значительных инвестиций, которые можно обеспечить путем комплекса институциональных мероприятий в процессе формирования стратегии реновации. Предложена интегрированная система институционального обеспечения реновации в контексте стратегического развития производственно-хозяйственной деятельности предприятий животноводства.

Ключевые слова: животноводство; аграрное производство; реновационное развитие; сельскохозяйственная продукция; интенсификация; стратегия; институциональное обеспечение.

Рис.: 1. Табл.: 2. Библ.: 9.

The article is devoted to evaluation of the current state of livestock enterprises functioning in Ukraine and substantiation of directions concerning strategy formation of subjects of agrarian production renovation. It was identified that instability of the socio-economic situation in Ukraine, low level of capital concentration in the agrarian sector, disparity in prices between agricultural products and products of industry and its consequences have led to chronic problems in the field of livestock farming. It was substantiated that formation of the material and technical basis of the subjects of agrarian production in accordance with the modern backgrounds of the world standards, increase in the level of fund-raising of the industry, extensive reproduction of the main capital require considerable investments, which can be provided by complex means of institutional measures in the process of formation of renovation strategies. The integrated system of institutional support of renovation in the context of strategic development of production and economic activity of livestock enterprises was proposed.

Keywords: livestock production; agrarian production; renovation development; agricultural products; intensification; strategy; institutional support.

Fig.: 1. Table: 2. References: 9.

JEL Classification: Q16

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання актуалізуються проблеми розвитку аграрного виробництва в умовах впливу кризових явищ вітчизняної економіки, дії несприятливих факторів зовнішнього середовища, пов'язаних із

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

посиленням глобалізаційних процесів у світі. Отже, особливого значення набуває розуміння змісту реновацій як необхідного драйвера розвитку аграрного виробництва, що стає важливим фактором кількісного та якісного зростання економіки, її успішної інтеграції у світове економічне середовище. Ці обставини зумовлюють необхідність поглиблення теоретико-методичних та прикладних засад формування стратегії реновації суб'єктів аграрного виробництва, яка повинна формуватись суспільством, державою, суб'єктами ринкових взаємодій з метою вироблення якісно нових, орієнтованих на сучасні досягнення, формальні і неформальні інституціональні зміни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До аналізу особливостей розвитку тваринництва в Україні одними з перших звернулися О. Бородіна, С. Майстро, О. Могильний, Г. Мостовий, М. Латинін, М. Корецький, О. Саламін, Г. Черевко та ін. Дослідженням проблем розвитку та функціонування тваринницької галузі в Україні присвячені наукові дослідження вітчизняних учених: С. П. Азізова, В. І. Аранчій, В. І. Бойка, О. В. Мазуренка, В. Я. Месель-Веселяка, П. Т. Саблука, І. С. Трончука тощо. Вагомий внесок в обґрунтування концептуальних засад реноваційного розвитку аграрного виробництва зробили І. Ю. Гришова, Л. Є. Довгань, М. Й. Малік, О. Б. Наумов, С. С. Стоянова-Коваль, Т. С. Шабатура та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Визнаючи фундаментальний внесок зазначених науковців у формування теоретичних уявлень про реновації та ролі їхнього інституційного забезпечення в активізації розвитку суб'єктів аграрного виробництва, треба зазначити, що результати проведених наукових розвідок не здатні повною мірою задовольнити потреби теорії і практики формування стратегії реновацій у напрямку удосконалення виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва. Питання щодо розбудови теоретико-методичних підходів до визначення напрямів формування стратегії реновацій підприємств тваринництва та її інституційного забезпечення залишаються невирішеними.

Мета статті. Мета статті полягає в проведенні аналізу сучасного стану функціонування підприємств тваринництва в Україні та обґрунтуванні перспективних напрямів формування стратегії їхнього реноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу. У процесі трансформаційних змін і реформування в аграрному секторі відбулися явища, які характеризуються нестійкістю та спадом виробництва. Нестабільність соціально-економічної ситуації, низький рівень концентрації капіталу в аграрній сфері, диспаритет цін між сільськогосподарською продукцією і продукцією промисловості та його наслідки зумовили хронічні проблеми у сфері тваринництва. Масове скорочення поголів'я сільськогосподарських тварин, зниження продуктивності, збитковість виробництва й погіршення якості продукції ставлять під загрозу національну продовольчу безпеку, знижується експортний потенціал країни і погіршується соціальна ситуація в сільській місцевості [1-2].

З огляду на унікальні властивості і провідне місце в структурі аграрного виробництва важливо комплексне дослідження розвитку тваринництва, створення сприятливих інвестиційних умов і запобігання збитковості виробництва. Україна має великий потенціал для розвитку тваринницької галузі. Південні й Центральні райони володіють великими пасовищами і трудовими ресурсами для розвитку тваринництва.

У 2016 р. рівень рентабельності виробництва продукції аграрними підприємствами загалом становив 37,3 % (у 2015 р. – 45,6 %), у тому числі виробництва продукції тваринництва – 7,7 % (у 2015 р. – 22,1 %) (табл. 1) [3].

За даними Державної служби статистики України, середня рентабельність продукції тваринництва (крім малих підприємств) в Україні (за винятком тимчасово окупованій території АР Крим, міста Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції) у 2016 р. становила 7,7 % [3].

Таблиця 1

Собівартість і рентабельність виробництва продукції підприємствами тваринництва

Вид продукції	Собівартість виробництва 1 ц продукції тваринництва, грн		Рівень рентабельності (збитковості) виробництва тваринницької продукції, %	
	2016	у % до 2015	2016	2015
Продукція рослинництва і тваринництва	-	-	37,3	45,6
Продукція тваринництва	-	-	7,7	22,1
Велика рогата худорба на м'ясо	3231,1	111,1	-24,9	-17,9
Свині на м'ясо	2246,8	112,3	-4,6	12,7
Вівці і кози на м'ясо	3793,5	121,9	-35,3	-29,6
Птиця на м'ясо	1319,5	112,1	4,9	-6,1
Молоко	432,8	122,6	18,4	12,6
Яйця курячі, 1000 шт.	1077,5	138,2	0,6	60,9
Вовна	3170,7	89,7	-31,8	-61,9
Інша продукція тваринництва	-	-	70,2	67,3

Джерело: [3].

Рентабельним у 2016 р. для тваринників були виробництво курячих яєць (0,6 %), молока (18,4 %) та м'яса птиці (4,9 %). Разом з тим сільгосп підприємства, які займаються вирощуванням ВРХ, свиней та овець на м'ясо отримали значні збитки. Загалом підприємства галузі отримали за реалізовану продукцію 32 млрд грн доходу. Фінансові результати діяльності підприємств тваринництва представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Фінансові результати діяльності підприємств тваринництва, млн грн

Рік	Чистий прибуток (збиток)	Підприємства, які одержали чистий прибуток		Підприємства, які одержали чистий збиток		Рівень рентабельності (збитковості), %	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	усієї діяльності	операційної діяльності
2015	13742,2	77,9	16 229,9	22,1	2487,7	25,4	33,1
2016	7829,3	72,7	9693,4	27,3	1864,1	13,0	16,8

Джерело: [3].

Цінова кон'юнктура ринку є сприятливою для розвитку тваринництва. На світових ринках спостерігається підвищення цін на баранину і ягнятину. За 1990–2016 рр. зросли ціни на цей вид продукції на ринках у Китаї в 5 разів, США – у 1,5 раза, Австралії – у 1,1 раза, в Україні навпаки відбулося зниження в 6,5 раза. Зауважимо, що на міжнародних ринках визначаються окремо ціни на баранину і ягнятину, різниця між якими істотна. Так, ціна на баранину на ринках Австралії в 1,7 раза; Нової Зеландії – у 1,9 раза нижче, ніж на ягнятину. В Україні подібного поділу немає [3; 4].

В аграрному виробництві процес реновації відбувається повільно, по-суті, еволюційно – переважно шляхом удосконалення діючих технологій, часткової модернізації машин й устаткування. Для інтенсифікації ж виробництва потрібні революційні зрушення – перехід до інноваційних технологічних систем, комплексної механізації й автоматизації виробничих процесів. Дотримання зазначених вище умов багато в чому залежить від науково-технічної політики, яка повинна бути спрямована насамперед на подолання нерівномірності й некомплексності технічного оснащення аграрного виробництва, які склалися. В умовах, коли одні технологічні операції всередині галузі оснащені новою технікою, а інші, суміжні з ними, не забезпечені нею в необхідній кількості, не можна домогтися повної механізації, а отже, і активізації інноваційного розвитку. Більше того, закладені в новій техніці потенціальні можливості інтен-

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

сифікації аграрного виробництва в цих умовах реалізуються лише частково, і настає такий момент, коли інтенсивність виробництва починає стримуватися, темпи зростання продуктивності сповільнюються, знижується фондвіддача. Далі одні операції технологічного процесу здійснюються на основі нової техніки (основне виробництво), на інших же, особливо допоміжних, використовується багато ручної праці. Такий стан пов'язаний із нерівномірністю технічної оснащеності підприємств агропромислового виробництва [5–7].

Великим резервом поглиблення інтенсифікації аграрного виробництва є подолання некомплексності його технічного оснащення шляхом механізації допоміжних процесів. Не менш важливими резервами слід вважати переоснащення основного виробництва більш досконалою технікою, впровадження інноваційних технологій. Оснащення технічними засобами допоміжного виробництва – матеріальна основа інтенсифікації аграрного виробництва.

При вдосконаленні технічної політики необхідно виходити з того, що переозброєння аграрного виробництва на нинішньому етапі розвитку – найбільш прогресивна форма відтворення основних фондів, тому що воно здатне забезпечити комплексне оновлення виробництва й на цій основі прискорити процес інноваційного розвитку. Дуже важливо реалізувати такі напрями технічного розвитку й застосувати такі види техніки, за допомогою яких можна активно реалізувати основні принципи технічної політики.

З багатьох напрямів інноваційного розвитку цілям інтенсифікації виробництва найбільшою мірою відповідають такі, як автоматизація й комплексна механізація, хімізація, меліорація земель на базі нової сільськогосподарської техніки. Безперечно, названі напрями не вичерпують усіх досягнень науки, але за рівнем розробленості, за широтою сфери можливого використання в сільськогосподарському виробництві вони найбільшою мірою відповідають його інтенсифікації [8–9].

На рисунку представлена інтегрована система інституційного забезпечення стратегічного розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, яка функціонує за допомогою сукупності спеціальних механізмів, які охоплюють і регламентують усі процеси, що проходять в аграрному виробництві. У свою чергу сама система інституційного забезпечення є елементом складнішого утворення – національної системи державного регулювання, яка сформована на основі досягнень науково-технічного прогресу, культурних та духовних традицій і т. ін. Необхідно зазначити, що формування організаційно-економічних складових розвитку підприємств тваринництва потребує передусім визначення місця перерахованих складових у структурі інтегрованої системи інституційного забезпечення. Спрямованість цього дослідження припускає розгляд особливостей формування механізму реновацій виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва на основі його інституційного регулювання, тому необхідно докладніше розглянути й виявити особливості складових подібного механізму.

Акцентуючи увагу на сукупності різних механізмів у рамках інтегрованої системи інституційного забезпечення реновацій у контексті стратегічного розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, ми припускаємо, що сам по собі процес розвитку – процес всеосяжний, і у межах певного, конкретного механізму складно знайти достатній теоретичний і практичний інструментарій для його успішної реалізації.

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

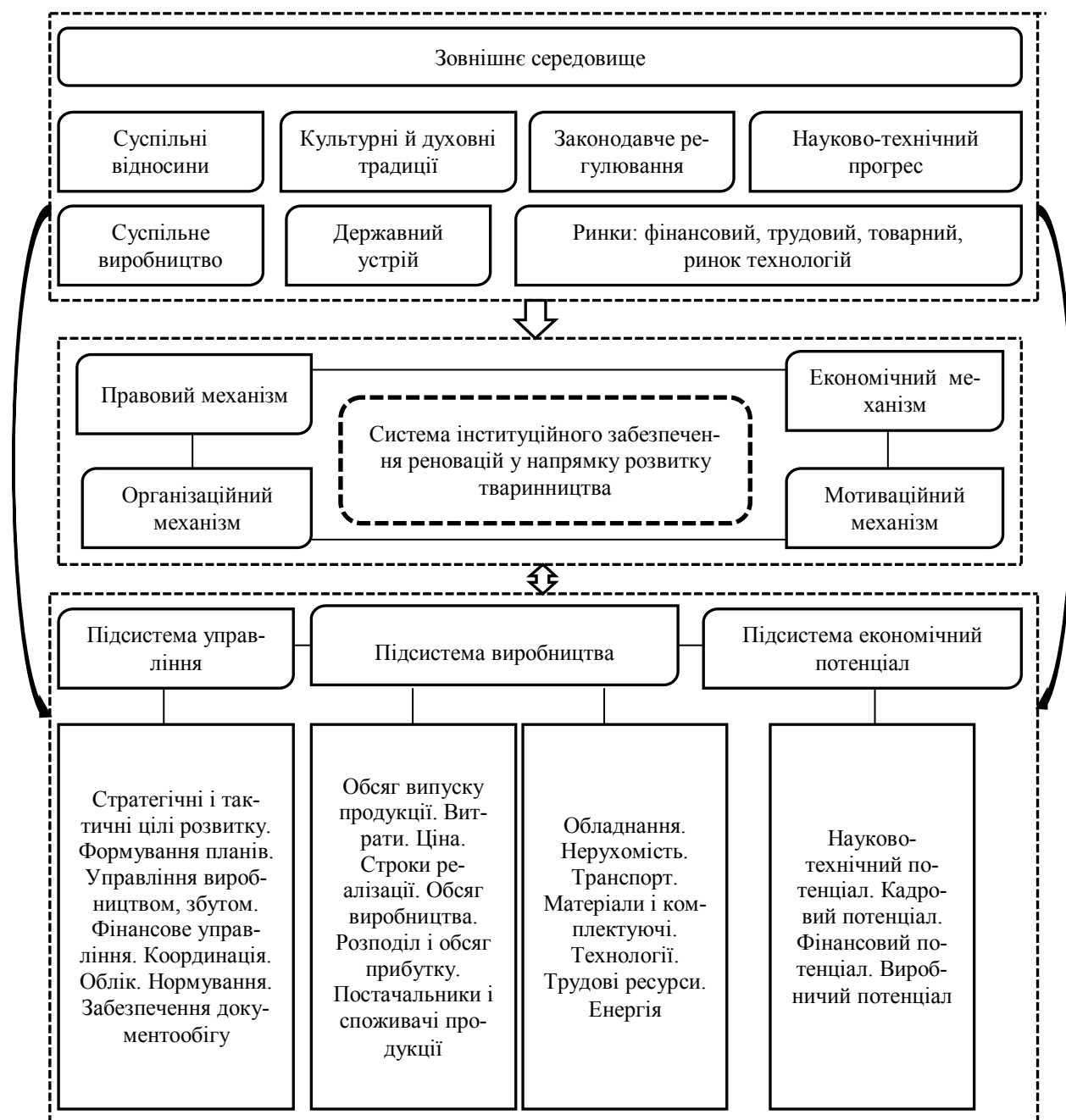

Рис. Інтегрована система інституційного забезпечення реновацій у контексті стратегічного розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва

Серед головних умов формування та забезпечення ефективного функціонування запропонованої системи, які необхідно обов'язково врахувати, такі: кон'юнктура світового ринку сільськогосподарської продукції та продовольства; рівень внутрідержавного споживання та ціни на створений продукт; інфраструктурно-обслуговуюча складова та її функціональні можливості й стан; державна регулятивна політика щодо аграрного бізнесу та механізм саморегулювання; регіональні особливості розвитку агробізнесу й сільських територіальних утворень; інноваційно-інвестиційна складова розвитку аграрного виробництва на селі.

Висновки і пропозиції. Отже, тваринництво є одним із найбільш складних комплексів серед інших галузей агросфери, від розвитку якого багато в чому залежить продовольча безпека країни. Тому система ведення тваринництва, що інтегрує вирішення

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

всього комплексу проблеми збільшення обсягу виробництва продуктів тваринництва, їх збереження і поліпшення якості в умовах ринку, повинна являти собою науково обгрунтовані моделі організації раціональної побудови сільськогосподарського виробництва продукції тваринництва та інших суміжних галузей агропромислового виробництва.

Вирішення проблем реновації та розвитку підприємств тваринництва вимагає комплексного підходу, формування єдиної стратегії й механізму розвитку підприємств на основі міжгалузевої інтеграції і активізації інноваційних процесів. Реновація тваринництва має ґрунтуватися на перебудові моделі його ведення за мережевим принципом на основі розробки прогресивних ресурсозберігаючих маловитратних механізованих технологій виробництва і переробки продукції по замкнутому циклу з використанням новітніх проектно-технологічних рішень.

Список використаних джерел

1. Гришова І. Ю. Пріоритетні напрями реструктуризації як метод підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Економічний простір*. 2015. № 100. С. 125–135.
2. Довгань Л. Є., Каракай Ю. В., Артеменко Л. П. Стратегічне управління: навч. посіб. – 2-ге вид. К.: Центр учбової літератури, 2011. 440 с.
3. Реалізація продукції сільськогосподарськими підприємствами за 2016 рік. К.: ДССУ, 2017. 120 с.
4. Малік М. Й. До питання сталого розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2008. № 5. С. 51–55.
5. Наумов О. Б. Стратегічні вектори державного регулювання агропромислового виробництва: інструменти та методи консолідації ресурсів розвитку. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 4. С. 93–100.
6. Щербата М. Ю. Управління оборотними активами молокопереробних підприємств АПВ. *Бізнес-навігатор*. 2014. № 1. С. 155–159.
7. Gryshova I. Yu., Shestakovska T. L. The asymmetry of the resource configuration and its destructive impact on the capitalization of agribusiness. *The Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2017. № 2. P. 128–133.
8. Gryshova I. Yu., Strielkowski W. Ukrainian labour migration in the Czech Republic. *Scientific bulletin of Polissia*. 2016. № 4 (8). С. 224–231.
9. Митяй О. В. Альтернативні джерела підтримки та зміцнення економічної безпеки підприємств агропродовольчої сфери. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Економічні науки»*. 2014. Вип. 9-1. Ч. 1. С. 57–60.

References

1. Gryshova, I. Yu. (2015). Priority directions of restructuring as a method of increasing the competitiveness of agrarian enterprises [Priority directions of restructuring as a method of increasing the competitiveness of agrarian enterprises]. *Ekonomicnyi prostir – Economic space*, 100, 125–135 [in Ukrainian].
2. Dovhan, L. Ye., Karakai, Yu. V., Artemenko, L. P. (2011). *Stratēichne upravlinnia [Strategic management]*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
3. Realizatsiia produktsii silskohospodarskymu pidpriemstvamy za 2016 [Implementation of agricultural products by 2016]. Kyiv: DSSU [in Ukrainian].
4. Malik, M. Y. (2008). Do pytannia staloho rozvytku silskykh terytorii [On Sustainable Development of Rural Areas]. *Ekonomika APK – Economy of agroindustrial complex*, 5, 51–55 [in Ukrainian].
5. Naumov, O. B. (2017). Stratēichni vektory derzhavnoho rehuliuвання ahropromyslovoho vyrobnytstva: instrumenty ta metody konsolidatsii resursiv rozvytku [Strategic vectors of state regulation of agro-industrial production: tools and methods of consolidation of development resources]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy – Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 4, 93–100 [in Ukrainian].
6. Shcherbata, M. Iu. (2014). Upravlinnia oborotnyimi aktyvamy molokopererobnykh pidpriemstv APV [Management of working assets of dairy processing enterprises]. *Biznes-navihator – Business Navigator*, 1, 155–159 [in Ukrainian].

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

7. Gryshova, I. Yu., Shestakovska, T. L. (2017). The asymmetry of the resource configuration and its destructive impact on the capitalization of agribusiness. *The Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 2, 128–133 [in Ukrainian].

8. Gryshova, I. Yu., Strielkowski, W. (2016). Ukrainian labour migration in the Czech Republic. *Scientific bulletin of Polissia*, 4 (8), 224–231 [in Ukrainian].

9. Mytiai, O. V. (2014). Alternatyvni dzhherela pidtrymky ta zmitsnennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv ahroprodovolchoi sfery [Alternative sources of support and strengthening of economic safety of enterprises in the agro-food sector]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii: "Ekonomichni nauky" – Scientific Herald of Kherson State University. Series: «Economic Sciences»*, 9-1, part 1, 57–60 [in Ukrainian].

Лівінський Анатолій Іванович – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, доцент кафедри генетики, розведення та годівлі сільськогосподарських тварин, Одеський державний аграрний університет (вул. Пантелеймонівська, 13, м. Одеса, 65012, Україна).

Ливинский Анатолий Иванович – кандидат сельскохозяйственных наук, доцент, доцент кафедры генетики, разведения и кормления сельскохозяйственных животных, Одесский государственный аграрный университет (ул. Пантелеймоновская, 13, г. Одесса, 65012, Украина).

Livinsky Anatoliy – PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Genetics, Breeding and Feeding of Farm Animals, Odessa State Agrarian University (13 Panteleimonovskaya Str., 65012 Odessa, Ukraine).